

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όροφος), 10674 Αθήνα, τηλ: 210 7233221-2; 210 7233216; φαξ: 210 7233217;
e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

**Η αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από την αστυνομία και
τη δικαιοσύνη¹**

I. Γενικό Μέρος

- A. Από την αποδοχή του ρατσισμού στην άσκηση βίας*
- B. Εννοιολογική προσέγγιση: βία ή έγκλημα + ρατσιστικό κίνητρο*
- Γ. Τα διεθνή κείμενα και οι συστάσεις των διεθνών οργάνων*

II. Ζητήματα νομοθετικής και δικαστικής αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας

- A. Στοιχεία νομοθετικής προσέγγισης*
 - 1. Ιδιώνυμο αδίκημα*
 - 2. Το ρατσιστικό κίνητρο ως επιβαρυντική περίπτωση – άρθρο 79 παρ. 3 ΠΚ*
 - 3. Το ρατσιστικό κίνητρο: μίσος, εχθροπάθεια ή διάκριση;*
- B. Η δικαστική αντιμετώπιση ρατσιστικού εγκλήματος*
 - 1. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των δικαστών*
 - 2. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη*

III. Αστυνομία και ρατσιστική βία

- A. Η αιμωροσία*
- B. Υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου*
- Γ. Υποχρέωση καταγραφής ρατσιστικών περιστατικών*
- Δ. Υποστήριξη θυμάτων και μαρτύρων – συνεργασία με ΜΚΟ*
- Ε. Εκπαίδευση των αστυνομικών και σύσταση ειδικής ομάδας*

III. Η καταγραφή των ρατσιστικών εγκλημάτων

- A. Επίσημοι και ανεπίσημοι φορείς καταγραφής*
- B. Χαρακτηριστικά του συστήματος καταγραφής στοιχείων*

IV. Επιγραμματική αποτύπωση των προτάσεων της ΕΕΔΑ

¹ Η παρούσα εισήγηση υιοθετήθηκε ομοφώνως από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 19.5.2011 συνεδρίασή της. Εισηγητές: κ. Κ. Α. Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ και Τ. Σταυρινάκη, Επιστημονική Συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ.

I. Γενικό Μέρος

Η επικράτηση της βίας συνιστά αδιαμφισβήτητη απόδειξη της απομάκρυνσης της κοινωνίας από τις βασικές αρχές του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της δημοκρατίας. Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) έχει εξετάσει όλες τις επιμέρους πτυχές των γενεσιουργών αιτιών πριν καλέσει προ μηνών την πολιτεία να αντιμετωπίσει επείγοντως και αποτελεσματικά την έξαρση της ρατσιστικής βίας. Η υποτίμηση εκφάνσεων ρατσισμού και η μη αποφασιστική αντιμετώπιση διαπιστωμένων ρατσιστικών πρακτικών «προμήνυαν» τη σημερινή οξύτητα του φαινομένου που θέτει σε κίνδυνο τους δημοκρατικούς θεσμούς και τον κοινωνικό ιστό. Ο ρατσισμός εμφανίστηκε και εξαπλώθηκε με πολλούς τρόπους. Η θεσμική του εμφάνιση αφορά μεταξύ άλλων περιστατικά βίας ή αυθαιρεσίας που συνδέονται με την αστυνομία και τις επιχειρήσεις «σκούπα» ως μοναδική απάντηση της πολιτείας στο πολύπλοκο ζήτημα των παράτυπων μεταναστών. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και μέρος του επίσημου πολιτικού λόγου που ενίοτε ακροβατεί επικίνδυνα στο όριο της ρητορικής του μίσους. Παράλληλα, ανεύθυνες πρακτικές, όπως η δημοσιογραφική διαχείριση εγκληματικών πράξεων και κοινωνικών φαινομένων από τα ΜΜΕ, επέδρασαν καταλυτικά στη διαμόρφωση ενός συλλογικού ασυνείδητου και στην εδραίωση μιας συλλογικής ρατσιστικής κοινοτοπίας.

A. Από την αποδοχή του ρατσισμού στην άσκηση βίας

Στις πρόσφατες παρατηρήσεις της επί του Σ/Ν για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου, η Επιτροπή τόνισε ότι η κύρωση του ρατσιστικού λόγου δεν πρέπει να λειτουργήσει ως αντίβαρο στην απουσία οποιασδήποτε κύρωσης των πράξεων βίας². Ορισμένα μόνο περιστατικά ρατσιστικής βίας βρίσκουν το δρόμο της δημοσιότητας μαρτυρώντας την

² Ήδη το 2001, η ΕΕΔΑ σημείωνε ότι «[ι]διαίτερα βίαιες, πρωτόγνωρες για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, ενέργειες Ελλήνων πολιτών αλλά και δημοσίων (αστυνομικών) οργάνων, τα έτη 1999-2001, κυρίως κατά αλλοδαπών μεταναστών που διέμεναν νόμιμα στην Ελλάδα, αλλά και εις βάρος μελών της κοινότητας των Ρομά, έχουν καταστήσει πλέον σαφές ότι η Ελληνική Πολιτεία οφείλει να προβεί άμεσα στην εισαγωγή και εφαρμογή νέας, ολοκληρωμένης νομοθεσίας για την προστασία από και την εξάλειψη των «φυλετικών διακρίσεων» στην Ελλάδα».

κορύφωση της έντασης³. Είναι όμως βέβαιο ότι πολλά άλλα κρούσματα δεν εξέρχονται ποτέ από την στενή σφαίρα του θύματος και κάποιων ΜΚΟ που παρέχουν ιατρική βοήθεια. Το θύμα, συχνά αλλοδαπός χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα διαμονής, παραμένει αόρατο και τελικά ανύπαρκτο για την πολιτεία.

Η ρατσιστική βία και ο ρατσιστικός λόγος δημιουργούν και εκφράζουν κατηγοριοποίηση των ατόμων σε ανθρώπους και *υπανθρώπους*, εκμηδενίζοντας την ανθρώπινη υπόσταση των ανεπιθύμητων. Όταν τα ρατσιστικά εγκλήματα δεν διερευνώνται σε βάθος και δεν διώκονται και ο ρατσιστικός λόγος παραμένει ανέλεγκτος και ασύδοτος, οι δράστες λαμβάνουν το μήνυμα ότι μπορούν να συνεχίσουν ελεύθερα τη βίαιη συμπεριφορά. Η ατιμωρησία εντείνει και διαιωνίζει τη βία, απομακρύνει τις ευάλωτες ομάδες από το κοινωνικό σύνολο και συχνά καταλήγει σε αντίποινα.

Η ΕΕΔΑ έχει πλήρη επίγνωση ότι οι διαπιστώσεις αυτές ενδέχεται να μοιάζουν ήδη ξεπερασμένες υπό το πρίσμα της αποτρόπαιης δολοφονίας του άτυχου Μανώλη Καντάρη στην οδό Γ' Σεπτεμβρίου της Αθήνας και των πογκρόμ κατά μεταναστών που ακολούθησαν. Όποιος όμως παρακολουθεί την εξέλιξη της κατάστασης στην περιοχή, αισθάνεται αποστροφή για την σκληρότητα αλλά δεν εκπλήσσεται.

Η ζοφερή κατάσταση στο κέντρο της Αθήνας συμπυκνώνει την αποτυχία της πολιτείας να ανταποκριθεί στην υποχρέωση διασφάλισης συνθηκών ασφάλειας για οποιονδήποτε διαβιόι στο ελληνικό έδαφος. Η ανθρωπιστική κρίση των συνόρων (τόσο στον Έβρο, όσο και στην Ηγουμενίτσα) βρίσκει τον αντικατοπτρισμό της στην ανθρωπιστική κρίση του κέντρου της πρωτεύουσας: η απουσία αντεγκληματικής πολιτικής καθιστά θύματα – αναλόγως του δράστη – ημεδαπούς και αλλοδαπούς (ή ημεδαπούς που διαθέτουν «χαρακτηριστικά» αλλοδαπού και αναγκάζονται να αποδείξουν την «ημεδαπότητά» ως προαπαιτούμενο για την ασφάλειά τους). Η ακραία αυτή κατάσταση όμως δεν μπορεί να αποτελέσει άλλοθι ή αιτία αποσιώπησης της εξάπλωσης της βίας σε πολλές περιοχές της περιφέρειας.

³ Η ΕΕΔΑ πραγματοποίησε διαβούλευση με ΜΚΟ, οι οποίες έρχονται σε επαφή συχνά με θύματα ρατσιστικής βίας. Στη συνάντηση συμμετείχαν οι PRAKSIS, Γιατροί του Κόσμου, i-Red, το Φόρουμ Προσφύγων. Η ΕΕΔΑ ήρθε επίσης σε επαφή με το Φόρουμ Μεταναστών, το ΚΕΘΕΑ MOSAIC, το YRE YOUTH AGAINST RASISM IN EUROPE και το Κυριακάτικο Σχολείο. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί όλους τους φορείς για τη συνδρομή τους. Η επιστημονική συνεργάτιδα επίσης ευχαριστεί την κ. Δάφνη Καπετανάκη, στέλεχος του Γραφείου της Υπατης Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα, για τις πολύτιμες πληροφορίες και τη γόνιμη συζήτηση.

Η παρούσα κατάσταση, σοβαρότερη από κάθε άλλη στον παρελθόν, δεν αφήνει περιθώρια αποπροσανατολισμού και «διαπραγμάτευσης» της έννοιας της ασφάλειας σύμφωνα με κοντόφθαλμες ή μονόπλευρες αναλύσεις. Η πολιτεία οφείλει να διασφαλίσει για οποιονδήποτε διαβιοί επί ελληνικού εδάφους το δικαίωμα στη ζωή έναντι κάθε κρατικού, παρακρατικού ή άλλου εγκληματικού στοιχείου. Κατάφωρες παραλείψεις εκ μέρους της πολιτείας συνέθεσαν την αφόρητη καθημερινότητα των ανθρώπων που διαβιούν ή εργάζονται στις πληττόμενες περιοχές. Έναντι αυτών η πολιτεία υπέχει πολυεπίπεδη ευθύνη: η κουλτούρα της βίας επιδρά σε όλο το φάσμα της ιδιωτικής και κοινωνικής ζωής και εξέλιξης του καθενός, ενώ υπό τις παρούσες ακραίες συνθήκες, οδηγεί σχεδόν νομοτελειακά στην ανάπτυξη ξενοφοβικών αισθημάτων. Η απαξίωση των κρατικών θεσμών διά της απουσίας τους ή της ανοχής εγκληματικών συμπεριφορών διαβρώνει το κράτος δικαίου και αποδυναμώνει τις δημοκρατικές αξίες.

Το κράτος που αποχωρεί υποκαθίσταται από οργανώσεις ή ομάδες με σκοπούς και δράση που αντίκεινται στο νόμο και εν τέλει στο δημοκρατικό πολίτευμα. Με αυτό τον τρόπο, βάλλονται βάνουσα η δικαιοκρατική ασφάλεια και η αξιοπρέπεια κάθε πολίτη. Τα πογκρόμ εναντίον αλλοδαπών, νομίμων ή παράτυπα διαμενόντων, στρέφονται εναντίον της δημοκρατικής κοινωνίας. Οι πολίτες μετατρέπονται σε θύτες και απεμπολούν τις αντιστάσεις τους έναντι της αυθαιρεσίας. Οι πρόσφατες πρακτικές, στενά συνυφασμένες με γνωστές από το παρελθόν τεχνικές του φασισμού, αφήνουν πλέον λίγες αμφιβολίες για την εδραίωση φασιστικών θυλάκων. Εξάλλου, η δημοσίευση συνεντεύξεων κατοίκων, όπου ομολογείται η αναζήτηση βοήθειας σε ακροδεξιές/νεοναζιστικές ομάδες ενόψει της προφανούς απουσίας του κράτους, επιβάλλει τη σοβαρή αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η απουσία μιας δίκαιης μεταναστευτικής πολιτικής και ενός αποτελεσματικού συστήματος ασύλου συμβάλλουν αναμφίβολα στη σημερινή κρίση. Προκειμένου όμως να αποφύγουμε την υποβάθμιση των φαινομένων και να προσεγγίσουμε ψύχραιμα το ζήτημα, δεν πρέπει να εξετάσουμε τη ρατσιστική βία μόνο ως συνέπεια της ανθρωπιστικής κρίσης που συνδέεται με τη μεταναστευτική πολιτική. Ο ρατσισμός έγινε πιο ορατός στην περίοδο της μεγάλης κρίσης αλλά δεν γεννήθηκε από αυτή.

Το τελευταίο διάστημα ωστόσο επήλθε ρήξη με τους θεσμούς του επίσημου κράτους. Η απονομιμοποίηση των θεσμών αντιπροσώπευσης και η γενικευμένη αμφισβήτηση των κρατικών δομών να λειτουργήσουν προληπτικά και θεραπευτικά σε φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας αποτελούν προνομιακό πεδίο για την εξάπλωση της

κοινωνικής δυσανεξίας και του φυλετικού μίσους. Ο ρατσισμός της κρίσης συνέβαλε καθοριστικά ώστε να ξεπεραστούν τα όρια της ανεκτικότητας και να περάσουν στην πράξη ή να αποδεχτούν ηθικά τη ρατσιστική βία στρώματα της κοινωνίας που μέχρι τώρα δεν μετείχαν στη διαδικασία του φαινομένου⁴. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι το «μεταναστευτικό» αντιμετωπίζεται μόνο ως πρόβλημα, συμπαρασύροντας μαζί τη διαδικασία ένταξης των αλλοδαπών, την ανεκτικότητα της κοινωνίας και εν τέλει την προσήλωση στους δημοκρατικούς θεσμούς.

B. Εννοιολογική προσέγγιση: βία ή έγκλημα + ρατσιστικό κίνητρο

Δεν υπάρχει ένας κοινός νομικός ορισμός της ρατσιστικής βίας. Σύμφωνα με ένα ευρέως αποδεκτό ορισμό, ως ρατσιστική βία ορίζεται η εγκληματική πράξη εις βάρος θυμάτων, τα οποία επιλέγονται με βάση τη φυλή, την εθνική ή εθνοτική προέλευση, τη θρησκευτική ή πολιτισμική προέλευση, το χρώμα. Το θύμα δεν επιλέγεται ως άτομο, αλλά γιατί ανήκει ή συνάγεται ότι ανήκει σε μια ομάδα που μοιράζεται το στοχοποιούμενο χαρακτηριστικό⁵. Η ρατσιστική βία μπορεί να στρέφεται και κατά υλικών αγαθών, επειδή ανήκουν στην ομάδα ή το πρόσωπο που στοχοποιείται. Η ρατσιστική βία εκδηλώνεται και λεκτικά (λ.χ. απειλές, εκφοβισμός, εξύβριση).

Στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ και κάποιων αλλοδαπών έννομων τάξεων, προτιμάται ο όρος «έγκλημα μίσους». Το έγκλημα μίσους θεωρείται ότι διευκολύνει την ποινική αντιμετώπιση, καθώς είναι πιο σαφής η σύνδεση του όρου με την αστυνομία και την ποινική δικαιοσύνη⁶. Πρόκειται για μια ευρύτερη προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία περιλαμβάνεται στα κίνητρα η θρησκεία, το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η αναπηρία. Το έγκλημα μπορεί να είναι κάποιο από τα ήδη τιμωρούμενα από τον ποινικό κώδικα, όπως ανθρωποκτονία, επίθεση που προκαλεί βαριές σωματικές βλάβες, ληστεία ή κλοπή, βανδαλισμός περιουσίας (ή χώρου θρησκευτικής λατρείας).

Στις σύγχρονες κοινωνίες, το κίνητρο της βίας είναι συχνά ένα μείγμα μισαλλοδοξίας, άγνοιας, φόβου για το διαφορετικό, το «άλλο» που απορρέει από τον

⁴ Etienne Balibar, « Racisme et crise », *Race, nation, classe. Les identités ambiguës*, La Découverte/Poche, 1988, σελ. 291-292.

⁵ Συμβούλιο της Ευρώπης, *Combattre la violence raciste et xénophobe en Europe : études de cas*, 1997, σελ. 14. Βλ. επίσης, EUMC, *PATΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΕ 15 ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΕ*, Συγκριτική επισκόπηση των συμπερασμάτων των Εκθέσεων των Εθνικών Φορέων Συνεργασίας του RAXEN 2001-2004, Συνοπτική έκθεση, 2005.

⁶ Βλ. και OSCE, *HATE CRIMES IN THE OSCE REGION – INCIDENTS AND RESPONSES*, ANNUAL REPORT FOR 2009, σελ. 13.

κοινωνικό αποκλεισμό διαφόρων ομάδων (μεταναστών, αλλά και ημεδαπών, όπως οι Ρομά, ή τα παιδιά των μεταναστών που έχουν την ιθαγένεια του κράτους στο οποίο διαβιούν), αλλά και από εθνικιστικές ιδεολογίες. Όλα τα διεθνή όργανα καταγράφουν και αξιολογούν τα περιστατικά επιθέσεων κατά θρησκευτικών χώρων ή χώρων που συνδέονται με ομάδες με ευάλωτα χαρακτηριστικά κατά τη μελέτη της κατάστασης σε μια συγκεκριμένη χώρα. Ειδικό πεδίο διερεύνησης για τα διεθνή όργανα άλλωστε είναι το ποδόσφαιρο ως χώρος όπου ευνοείται η ανάπτυξη και η διάδοση ξενοφοβικών και ρατσιστικών ιδεολογιών και πρακτικών.

Με εθνικιστικές ιδεολογίες συνδέεται συχνά η ρατσιστική βία που ασκείται από ομάδες ή συλλογικότητες, οι οποίες την αντιλαμβάνονται ως *αποστολή*. Η αποστολή αυτή συνίσταται στην «προστασία» μιας περιοχής από τους αλλοδαπούς, με σκοπό να διασφαλίσουν την «καθαρότητα» της σύνθεσης του πληθυσμού. Οι επιθέσεις σε αυτές τις περιπτώσεις είναι θεαματικές, ακολουθούν συγκεκριμένες μεθόδους, οι οποίες στοχεύουν στην επίδειξη της απόλυτης κυριαρχίας στην περιοχή. Η περίπτωση του Αγίου Παντελεήμονα και της πλατείας Αττικής εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία.

Τα συμβάντα στην πλατεία Βικτωρίας αποτελούν ένα είδος ρατσιστικής βίας – *αντίδρασης* στη δολοφονία του Μανώλη Καντάρη, η οποία παράλληλα έδωσε την ευκαιρία σε ομάδες με ρατσιστικά ιδεώδη και δράση να καταλάβουν περισσότερο χώρο στη δημόσια σφαίρα, επιδεικνύοντας τη δύναμή τους. Η εισβολή τους στην καθημερινή ζωή της περιοχής αποκτά άλλες προεκτάσεις καθώς πλέον επιτυγχάνεται δια της επικαιρότητας και μάλιστα σε εθνικό επίπεδο. Ένα σημείο της πόλης που συνδέθηκε με την αποτρόπαιη βία του κοινού ποινικού δικαίου επιχειρείται να αναγορευθεί σε τόπο με τεράστιο φορτίο ρατσιστικού μίσους, ένα συμβολικό συνοριακό φυλάκιο στην καρδιά της πόλης.

Ενώ πρόκειται για μια ακραία περίπτωση μαζικής ρατσιστικής βίας, αποτελεί ένδειξη της αριθμητικής δύναμης των ομάδων αυτών, οι οποίες δρουν καθημερινά σε μικρότερη κλίμακα, αλλά είναι έτοιμες ανά πάσα στιγμή να εκμεταλλευθούν οποιαδήποτε συγκυρία.

Γ. Τα διεθνή κείμενα και οι συστάσεις των διεθνών οργάνων

A) ΟΗΕ

Το άρθρο 4 της *Διεθνούς Σύμβασης του 1966 για την κατάργηση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων* επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση να καθιστούν ποινικά κολάσιμη κάθε προπαγανδιστική ενέργεια, καθώς και τη συμμετοχή σε οργάνωση που βασίζεται σε ιδέες ή θεωρίες περί ανωτερότητας μιας φυλής ή ομάδας προσώπων ενός χρώματος ή εθνοτικής προέλευσης ή που προσπαθούν να δικαιολογήσουν ή να προάγουν το φυλετικό μίσος, κάθε μορφής διάκριση έως και πράξεις βίας. Στο άρθρο 5 *στοιχ. β)* προβλέπεται η υποχρέωση των κρατών να διασφαλίσουν το δικαίωμα προσωπικής ασφαλείας και προστασίας κατά της βιαιοπραγίας και σωματικής βλάβης εκ μέρους είτε κρατικών αξιωματούχων ή εκ μέρους παντός ατόμου, ομάδος ή ιδρύματος.

Στη *Διάσκεψη αναθεώρησης του Durban κατά του ρατσισμού (2009)*, επαναβεβαιώθηκε η σπουδαιότητα της ποινικοποίησης της διάδοσης ιδεών που βασίζονται στη φυλετική ανωτερότητα ή το μίσος, της προτροπής προς φυλετική διάκριση καθώς και κάθε πράξης βίας⁷.

Στις πλέον πρόσφατες συστάσεις της, η *Επιτροπή για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων* (CERD) διατυπώνει την ανησυχία της για την αποτελεσματική καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων και των εγκλημάτων με ρατσιστικό κίνητρο και συνιστά στις ελληνικές αρχές να συμπεριλάβουν στην επόμενη έκθεση στατιστικά στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 927/1979 (υποθέσεις, καταδίκες, ποινές και μέσα επανόρθωσης)⁸.

Η *Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων* (CAT) σύστησε στην Ελλάδα να εντείνει τις προσπάθειες μείωσης της κακομεταχείρισης από την αστυνομία ή άλλο δημόσιο λειτουργό, συμπεριλαμβανομένης της ρατσιστικής. Η Επιτροπή τόνισε ότι το κράτος πρέπει να διαμορφώσει τρόπους συλλογής στοιχείων και να παρακολουθεί τα περιστατικά ρατσιστικής βίας⁹.

B) Συμβούλιο της Ευρώπης

Η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας* (ECRI), στην τελευταία έκθεση για την Ελλάδα (2009), αφιερώνει ειδική θεματική ενότητα στο ζήτημα

⁷ Durban Review Conference, Draft Outcome Document Rev 1, παρ. 12.

⁸ Έγγραφο CERD/C/GRC/CO/19, *Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της ελληνικής έκθεσης*, παρ. 11 (28.8.2009).

⁹ Έγγραφο CAT/C/CR/33/2, *Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της ελληνικής έκθεσης*, (10.12.2004), παρ. 6.

της ρατσιστικής βίας¹⁰. Η ECRI σημειώνει την έλλειψη επίσημων δεδομένων για εγκλήματα με κίνητρο το ρατσισμό στην Ελλάδα και τη δυσκολία ανάλυσης της κατάστασης. Ωστόσο, συγκεκριμένα περιστατικά κατά Ρομά, Αλβανών, Πακιστανών, ατόμων που ζητούν άσυλο και μεταναστών, καθώς επίσης και αντισημιτικές ενέργειες που έχουν δημοσιοποιηθεί από τα μέσα ενημέρωσης και από την κοινωνία των πολιτών, σε συνδυασμό με καταγγελίες σχετικά με θεωρούμενη αδράνεια της αστυνομίας σε εγκλήματα με ρατσιστικό κίνητρο και προκατάληψη κατά των μεταναστών, αποτελούν για την ECRI σοβαρές ενδείξεις, οι οποίες την οδηγούν να επιστήσει την προσοχή των αρχών στην υπ' αριθμό 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση¹¹.

Στο κείμενο αυτό συνιστάται τα κράτη μέλη να καθιερώσουν και να εφαρμόσουν ένα σύστημα για την καταγραφή και την παρακολούθηση των ρατσιστικών περιστατικών και του βαθμού που παραπέμπονται στον εισαγγελέα και χαρακτηρίζονται τελικά ρατσιστικά αδικήματα. Η ECRI συνιστά επίσης στα κράτη μέλη να διασφαλίσουν ότι η αστυνομία ερευνά διεξοδικά τα ρατσιστικά αδικήματα, περιλαμβανομένης και της έρευνας για ρατσιστικά κίνητρα κοινών αδικημάτων και ότι ενθαρρύνουν τα θύματα και τους μάρτυρες των ρατσιστικών περιστατικών να τα αναφέρουν. Η ECRI αναφέρει με ευχαρίστηση τις πληροφορίες των ελληνικών αρχών ότι αυτή η Σύσταση Γενικής Πολιτικής έχει μεταφραστεί στα Ελληνικά και διανέμεται σε όλα τα αστυνομικά τμήματα. Οι αρχές έχουν ακόμη αναφέρει ότι το ίδιο συνέβη όσον αφορά την υπ' αριθμό 8 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI (για την καταπολέμηση του ρατσισμού κατά την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας) και την υπ' αριθμό 9 (για την καταπολέμηση του αντισημιτισμού).

Υπό το πρίσμα του άρθρου 14 (απαγόρευση διακρίσεων) της *Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου* εξετάζονται οι ισχυρισμοί σχετικά την ύπαρξη ρατσιστικού κινήτρου για μια συγκεκριμένη συμπεριφορά που συνιστά παραβίαση ενός δικαιώματος που κατοχυρώνει η Σύμβαση. Το ΕΔΔΑ αποδίδει μεγάλη σημασία στην έμπρακτη καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας. Για το δικαστήριο,

«η ρατσιστική βία αποτελεί ιδιαίτερη προσβολή στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και λαμβάνοντας υπόψη τις επικίνδυνες συνέπειές της απαιτεί ειδική επαγρύπνηση και σθεναρή αντίδραση εκ μέρους των αρχών. Για αυτό

¹⁰ Έγγραφο ECRI(2009)31, *Έκθεση για την Ελλάδα* (2009), παρ. 82-85.

¹¹ Βλ. κατωτέρω.

το λόγο, οι αρχές πρέπει να καταφεύγουν σε όλα τα διαθέσιμα μέσα για να καταπολεμήσουν το ρατσισμό και τη ρατσιστική βία, ενδυναμώνοντας έτσι την αντίληψη της δημοκρατίας για μια κοινωνία, όπου η διαφορετικότητα δεν αποτελεί απειλή αλλά πλούτος¹²».

Το ΕΔΔΑ τονίζει ότι η όμοια μεταχείριση της βίας με ρατσιστικό κίνητρο με τις περιπτώσεις χωρίς στοιχεία ρατσισμού «θα σήμαινε ότι κλείνουμε τα μάτια στην ειδική φύση πράξεων ιδιαίτερας καταστρεπτικών για τα θεμελιώδη δικαιώματα¹³».

Εφαρμόζοντας στενό έλεγχο σύμφωνα με τις αρχές αυτές, το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Ελλάδα στην υπόθεση *Πετροπούλου-Τσακίρη*, καθώς θεώρησε απαράδεκτο ότι όχι μόνο δεν έγινε καμία απόπειρα διερεύνησης από τις αρχές προκειμένου να ελέγξουν εάν η συμπεριφορά των αστυνομικών είχε στοιχεία εχθρικά έναντι των Ρομά, αλλά ότι επιπλέον ο Υπαρχηγός της αστυνομίας προέβη σε μεροληπτικές γενικές παρατηρήσεις σε σχέση με την προέλευση της προσφεύγουσας¹⁴. Στην υπόθεση *Μπέκος και Κουτρόπουλος*, το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι οι ελληνικές αρχές δεν ανταποκρίθηκαν στην υποχρέωση που απορρέει από την απαγόρευση των διακρίσεων να λάβουν εύλογα μέτρα, ώστε να συλλέξουν και να συντηρήσουν τα αποδεικτικά στοιχεία, να μελετήσουν όλα τα διαθέσιμα μέσα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της αλήθειας και να υιοθετήσουν αποφάσεις πλήρως αιτιολογημένες, αμερόληπτες και αντικειμενικές, χωρίς την παράλειψη γεγονότων που δημιουργούν αμφιβολίες σχετικά με μια πράξη βίας υποκινούμενη από ρατσιστικές αντιλήψεις¹⁵.

Γ) ΕΕ

Ζητήματα συναφή με την ποινική αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας ρυθμίζει η απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 28^{ης} Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου¹⁶. Το 2005, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των Φαινομένων Ρατσισμού και Μισαλλοδοξίας εξέδωσε συγκριτικά αποτελέσματα για όλα τα τότε κράτη-μέλη σε

¹² ΕΔΔΑ (Ευρεία Σύνθεση), *Nachova κ.ά. κ. Βουλγαρίας*, απόφ. 6.7.2005, παρ. 145.

¹³ ΕΔΔΑ, *όπ. π.* παρ. 160, *Secic κ. Κροατίας*, απόφ. 31.5.2007, παρ. 67.

¹⁴ ΕΔΔΑ, *Πετροπούλου-Τσακίρη κ. Ελλάδας*, απόφ. 6.3.2008, παρ. 64.

¹⁵ ΕΔΔΑ, *Μπέκος και Κουτρόπουλος κ. Ελλάδας*, απόφ. 13.3.2006, παρ. 69 *επ.*

¹⁶ Βλ. πρόσφατες παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σ/Ν του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη συμμόρφωση με τις διατάξεις της (Μάρτιος 2011).

σχέση με την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας¹⁷. Η μελέτη κατέληξε ότι τουλάχιστον τη δεδομένη εκείνη περίοδο, η ελληνική νομοθεσία και οι μηχανισμοί παρακολούθησης των περιστατικών ρατσιστικής βίας, καθώς και η ποινική αντιμετώπισή τους ήταν αναποτελεσματικοί ή ανύπαρκτοι¹⁸.

II. Ζητήματα νομοθετικής και δικαστικής αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας

Η νομοθεσία μπορεί να ρυθμίσει την ποινική αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος με ειδική ποινική διάταξη δηλαδή ως ιδιώνυμο αδίκημα, ως επιβαρυντική περίπτωση, ή με το συνδυασμό και των δύο.

A. Στοιχεία νομοθετικής προσέγγισης

1. Ιδιώνυμο αδίκημα

Στην περίπτωση της ειδικής ποινικής διάταξης, το ρατσιστικό κίνητρο περιλαμβάνεται στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος. Λίγες έννομες τάξεις έχουν επιλέξει αυτή την οδό. Λ.χ. στο Ηνωμένο Βασίλειο, προστέθηκαν διατάξεις που τιμωρούν αυστηρότερα τις ρατσιστικές (ή λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων του θύματος) επιθέσεις με βαριές σωματικές βλάβες¹⁹.

Η κύρωση του ρατσιστικού εγκλήματος ως ιδιώνυμου καθιστά το αδίκημα πιο ορατό και αποδοκιμάζει ρητά, οπότε και σαφέστερα το ρατσιστικό έγκλημα στα μάτια του θύματος και του κοινωνικού συνόλου. Επίσης, η ειδική διάταξη διευκολύνει τη συλλογή σχετικών στοιχείων και επομένως, την πρόληψη και την καταπολέμηση. Από την άλλη πλευρά, οι εισαγγελείς διστάζουν να καταφύγουν σε αυτές τις διατάξεις, γνωρίζοντας ότι είναι δυσκολότερη η απόδειξη του ρατσιστικού κινήτρου και επομένως η καταδίκη του κατηγορούμενου.

¹⁷ EUMC, *RACIST VIOLENCE IN 15 EU MEMBER STATES - A Comparative Overview of Findings from the RAXEN National Focal Points Reports 2001-2004*, April 2005.

¹⁸ *Οπ. π.*, σελ. 88-89.

¹⁹ OSCE/ODIHR, *Hate Crime Laws. A Practical Guide*, 2009, σελ. 32-33.

2. Το ρατσιστικό κίνητρο ως επιβαρυντική περίσταση – άρθρο 79 παρ. 3

ΠΚ

Οι περισσότερες έννομες τάξεις έχουν επιλέξει ότι η τέλεση του αδικήματος με ρατσιστικό κίνητρο συνιστά επιβαρυντική περίσταση και κατά την επιμέτρηση της ποινής συνεκτιμάται από το δικαστήριο. Το άρθρο 79 παρ. 3 ΠΚ ορίζει ότι η τέλεση της πράξης από μίσος εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού κατά του παθόντος συνιστά επιβαρυντική περίσταση²⁰. Με άλλα λόγια, πρώτα πρέπει να αποδειχθεί η ενοχή του κατηγορούμενου για το βασικό αδίκημα για το οποίο δικάστηκε και στη συνέχεια το δικαστήριο κρίνει εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις της επιβαρυντικής περιστασης. Ο ελληνικός ποινικός κώδικας έχει επιλέξει τη γενική επιβαρυντική περίσταση, η οποία δύναται να εφαρμοστεί στην επιμέτρηση της ποινής για όλα τα ποινικά αδικήματα²¹. Σε άλλες νομοθεσίες, η επιβαρυντική περίσταση του ρατσιστικού κινήτρου προβλέπεται για ορισμένα μόνο αδικήματα.

Ο συνυπολογισμός του ρατσιστικού κινήτρου στην επιμέτρηση της ποινής είναι μια πιο ευέλικτη λύση, αλλά ενέχει κάποια μειονεκτήματα. Αν το δικαστήριο καταδικάσει τον κατηγορούμενο με τη μέγιστη ποινή για το αδίκημα, τότε το ρατσιστικό κίνητρο παραμένει αφανές και χωρίς καμία συμβολική ή αποτρεπτική αξία.

3. Το ρατσιστικό κίνητρο: μίσος, εχθροπάθεια ή διάκριση;

Τα ρατσιστικό κίνητρο μπορεί να αναλύεται στο νόμο ως μίσος ή άλλη συναφή έννοια. Στις περιπτώσεις που προβλέπεται ότι τιμωρείται όποιος από μίσος ή εχθροπάθεια τέλεσε το αδίκημα, πρέπει να αποδειχθεί ότι ο δράστης έδρασε όντως λόγω μίσους ή εχθρότητας. Οι πρόσφατες αντιδράσεις στην έννοια της εχθροπάθειας καταδεικνύουν την σπουδαιότητα της διατύπωσης του νόμου για το θύμα και το κοινωνικό σύνολο. Στην πράξη όμως φαίνεται ότι αυτό το μοντέλο προβληματίζει και τον εφαρμοστή του δικαίου. Η υποκειμενικότητα της έννοιας του μίσους και η υποχρέωση για το δικαστήριο να αποδείξει ότι ο κατηγορούμενος αισθανόταν μίσος κατά τη διάπραξη του αδικήματος μπορεί να είναι εξαιρετικά δύσκολη²².

²⁰ Το εδάφιο προστέθηκε με το άρθρο 23 παρ. 1 Ν. 3719/2008 (ΦΕΚ Α'241). Βλ. και τις παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του πρόσφατου Σ/Ν, όπ. π.

²¹ Βλ. την Σύσταση της γενικής πολιτικής υπ' αρ. 7 της ECRI σχετικά με την εθνική νομοθεσία για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων, παρ. 18- 23.

²² OSCE/ODIHR, *Hate Crime Laws. A Practical Guide*, 2009, σελ. 47.

Απλούστερη είναι η εφαρμογή των διατάξεων, οι οποίες προβλέπουν ότι ο δράστης επιλέγει το θύμα λόγω ενός προστατευόμενου χαρακτηριστικού αλλά χωρίς να είναι απαραίτητη η απόδειξη μίσους εκ μέρους του. Έτσι, σε αυτή την περίπτωση εμπίπτει, για παράδειγμα, η επίθεση σε μετανάστη, επειδή ο δράστης θεωρεί ότι δεν θα την καταγγείλει ή ότι είναι λιγότερο πιθανό να την καταγγείλει. Στις υποθέσεις αυτές, ενώ πρέπει να αποδειχθεί η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του προστατευόμενου χαρακτηριστικού του θύματος και τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου, δεν απαιτείται ο προσδιορισμός των συναισθημάτων του.

➤ *Επομένως, η πολιτεία πρέπει να ελέγξει σε συνεργασία με τις ανακριτικές αρχές και τους δικαστές τις δυσκολίες απόδειξης του μίσους (ή της εχθροπάθειας) στην πράξη και να φροντίσει ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι στη διαδικασία να λάβουν την κατάλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση για τη διευκόλυνση της απόδειξης.*

Τις δυσκολίες εφαρμογής της νομοθεσίας στην Ελλάδα σημείωσε η ECRI το 2009. Σύστησε συγκεκριμένα στις ελληνικές αρχές η αρχική και η συνεχής εκπαίδευση που παρέχεται σε δικαστές και εισαγγελείς να τονίζει τη νομοθεσία κατά του ρατσισμού γενικά και ιδιαίτερα τους νέους νόμους που προβλέπουν τα ρατσιστικά κίνητρα ενός εγκλήματος να θεωρούνται επιβαρυντικό στοιχείο για την επιβολή της ποινής²³.

Σύμφωνα με τους κανόνες που έχει διατυπώσει ο ΟΑΣΕ για τα ρατσιστικά εγκλήματα, η νομοθεσία για την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας πρέπει να έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά²⁴:

1. Πρέπει να αναγνωρίζει ως θύματα ανθρώπους και υλικά αγαθά.
2. Να εφαρμόζεται συμμετρικά για όλες τις πιθανές αιτίες.
3. Τα δικαστήρια πρέπει να έχουν την αρμοδιότητα να εξετάζουν τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το κίνητρο.
4. Τα δικαστήρια πρέπει να αιτιολογούν την εφαρμογή ή τη μη εφαρμογή της επιβαρυντικής περίπτωσης.
5. Η πολιτεία πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο συνδυασμού ειδικών διατάξεων ρατσιστικών εγκλημάτων και διατάξεων που καθιστούν το ρατσιστικό κίνητρο επιβαρυντική περίπτωση.

²³ ECRI, Έγγραφο CRI(2009)31, Έκθεση για την Ελλάδα (2009), παρ. 19.

²⁴ OSCE/ODIHR, *Hate Crime Laws. A Practical Guide*, 2009, σελ. 56-57.

6. Πρέπει να αναφέρεται σε χαρακτηριστικά που είναι αμετάβλητα ή θεμελιώδη για την ταυτότητα του ατόμου.
7. Πρέπει να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και ιστορικά μοντέλα διακρίσεων.
8. Πρέπει να περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά που είναι ορατά ή εύκολα αναγνωρίσιμα από το δράστη.
9. Πρέπει να αποφεύγεται στην ποινική νομοθεσία η αόριστη ορολογία.
10. Πρέπει να αποφεύγεται η αναφορά σε μια ειδική συναισθηματική κατάσταση (βλ. μίσος).
11. Πρέπει να προστατεύει και ανθρώπους που συνδέονται με τα άτομα ή τις ομάδες που προστατεύονται κατά του ρατσισμού²⁵.
12. Πρέπει να περιλαμβάνει τις περιπτώσεις, στις οποίες ο δράστης διέπραξε το έγκλημα έχοντας εσφαλμένη αντίληψη για την ταυτότητα του θύματος.
13. Πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα πολλαπλά κίνητρα ενός δράστη.

Όπως προκύπτει από τον κατάλογο αυτόν, η πληρότητα και η σαφήνεια της νομοθεσίας είναι θεμελιώδους σημασίας για την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας. Η αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας πρέπει ωστόσο να κριθεί σε συνάρτηση με την ουσιαστική δυνατότητα πρόσβασης –ιδίως των αλλοδαπών- στη δικαιοσύνη και την εφαρμογή της νομοθεσίας από τους δικαστές.

B. Η δικαστική αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος

Ο ρόλος της δικαιοσύνης στην καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας δεν εξαντλείται στην σαφή απαξίωση που συνεπάγεται η επιβολή της ποινής που προβλέπει ο νόμος. Η στάση των δικαστών δύναται να ενθαρρύνει ή να αποτρέψει αναλόγως τα θύματα, αλλά και τους δικηγόρους, ως προς την καταγγελία του περιστατικού. Η αποδοκιμασία του ρατσιστικού εγκλήματος θα είναι αδύναμη και χωρίς αντίκτυπο στην κοινωνία, αν δεν συνοδευτεί από τη διασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τα θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων και τεχνικής κατάρτισης των δικαστών.

1. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των δικαστών

²⁵ Για παράδειγμα, ρατσιστική πρέπει να χαρακτηριστεί η απόπειρα εμπρησμού των γραφείων της ΜΚΟ «Youth Against Racism», ή εναντίον της σομαλικής κοινότητας και του Φόρουμ προσφύγων.

Στις κοινωνίες με θολή αντίληψη σχετικά με το ρατσιστικό έγκλημα, όπως η ελληνική, οι συμμετέχοντες στο δικαστικό γίγνεσθαι διστάζουν να διακινδυνεύσουν την αναζήτηση της ρατσιστικής πτυχής και τελικά επιλέγουν την κλασική προσέγγιση ενός εγκλήματος. Παρόλο που αυξήθηκαν οι καταδίκες βάσει του Ν. 927/1979 και διευρύνθηκε η ερμηνεία της αρχής της ίσης μεταχείρισης²⁶, δεν έχει ξεπεραστεί η αρχική αμηχανία που συνδέεται εκτός άλλων με το γεγονός ότι οι διατάξεις για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας είναι σχετικά πρόσφατες για την ελληνική κοινωνία.

Το μήνυμα της δικαιοσύνης προς τα θύματα πρέπει να είναι ότι οι δικαστές επαγρυπνούν και παρέχουν στα θύματα την προστασία που προβλέπει η νομοθεσία. Πέρα όμως της ατομικής περίπτωσης κάθε θύματος, η ανάλυση από το δικαστήριο της αναγνώρισης ή μη του ρατσιστικού κινήτρου φωτίζει πλευρές της εγκληματικότητας που διαφορετικά θα παρέμεναν ενδεχομένως αφανείς για την αντεγκληματική πολιτική.

Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει επομένως η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των δικαστών, ώστε να αναπτύξουν το αντανεκλαστικό διερεύνησης του ρατσιστικού κινήτρου, ακόμα και όταν λείπει το αντίστοιχο ανακριτικό υλικό.

➤ *Προτείνεται η εισαγωγή ειδικού σεμιναρίου στην Εθνική Σχολή Δικαστών για την αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος κατά την αρχική κατάρτιση, καθώς και στο πλαίσιο της διαρκούς επιμόρφωσης των δικαστών.*

2. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

Η ΕΕΔΑ έχει τονίσει ότι η συνδρομή των θυμάτων από νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων διευκολύνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη αλλά και την απονομή της. Στη διεθνή πρακτική, τέτοιες διατάξεις έχουν βοηθήσει να αναδειχθούν ενώπιον εθνικών δικαστηρίων και διεθνών οργάνων υποθέσεις. Ωστόσο σημειώνεται ότι οι εισαγγελείς δεν πρέπει να επαναπαύονται και να απέχουν από την υποχρέωση να ασκούν αυτεπαγγέλτως ποινική δίωξη για ρατσιστικά εγκλήματα.

²⁶ Βλ. τη μελέτη του Καθ. Π. Στάγκου και του Λέκτορα Β. Κούτρη για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή «Comparative study on access to justice in gender equality and anti-discrimination law - National Report for Greece», σελ. 26-27.

Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη των θυμάτων ρατσιστικών εγκλημάτων συχνά ανακόπτεται από την οικονομική αδυναμία τους. Σύμφωνα με τη μελέτη του ΑΠΘ²⁷, οι δικηγόροι αποφεύγουν τις υποθέσεις ρατσιστικών συμπεριφορών, γιατί φοβούνται ότι δεν θα λάβουν την αμοιβή τους. Οι αδυναμίες του συστήματος παροχής νομικής βοήθειας έχουν σοβαρό αντίκτυπο στην καταγγελία των ρατσιστικών εγκλημάτων²⁸. Το κράτος οφείλει να διασφαλίσει στα θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων την παροχή νομικής βοήθειας από δικηγόρους με σχετική γνώση και εμπειρία.

➤ *Προτείνεται η αναθεώρηση του συστήματος νομικής βοήθειας στα θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη.*

III. Αστυνομία και ρατσιστική βία

Η αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από την αστυνομία αποτελεί, στην παρούσα φάση, το σημαντικότερο πεδίο δράσης. Τα ρατσιστικά περιστατικά σπανίως καταγγέλλονται στην αστυνομία. Σε αυτό συντελεί ιδιαιτέρως η ατιμωρησία των αστυνομικών και το κλίμα ανοχής που καλλιεργείται έναντι των δραστών ρατσιστικής βίας.

A. Η ατιμωρησία

Η ρατσιστική βία στην Ελλάδα δεν θα αντιμετωπιστεί ποτέ αποτελεσματικά αν δεν αλλάξει ριζικά ο χειρισμός των περιστατικών από την αστυνομία.

Κατ'αρχήν, γενικότερα τα περιστατικά βίας, στα οποία εμπλέκονται αστυνομικοί, σπάνια διερευνούνται ή καταλήγουν σε δίκαιη τιμωρία. Η αστυνομία *ως θύτης* μένει ατιμώρητη, οπότε τα θύματα θεωρούν μάταιο να προβούν σε οποιαδήποτε καταγγελία ρατσιστικής βίας κατά αστυνομικού. Η αστυνομία *ως αμέτοχος παρατηρητής* ενώπιον επιθέσεων από ακροδεξιές οργανώσεις και ομάδες δεν ανταποκρίνεται στην υποχρέωση της να προστατεύσει τα θύματα ρατσιστικής βίας. Τέλος, η έλλειψη διερεύνησης επίμονων καταγγελιών για *υπόγειες διαδρομές και επαφές της αστυνομίας με δράστες ρατσιστικής βίας* ακυρώνει οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια καταδίκης του φαινομένου.

²⁷ Οπ. π. σελ. 25.

²⁸ Βλ. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου ΠΔ «Τροποποίηση ΠΔ 90/2008», *Έκθεση 2009*, σελ. 52-53, «Γνωμοδότηση επί του νομοσχεδίου του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την «Παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος», *Έκθεση 2003*, σελ. 181 επ.

Τα δημοσιεύματα σχετικά με την εμπλοκή της αστυνομίας, άμεση ή έμμεση διά της ανοχής, σε επιχειρήσεις ρατσιστικών ομάδων και η αποχή από οποιαδήποτε έρευνα σε βάθος με ορατά από όλη την κοινωνία αποτελέσματα, ισοδυναμούν με αποδοχή και επιδοκιμασία εν τέλει των περιστατικών αυτών από την πολιτεία. Όπως σημειώνει ο ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια κατόπιν της επίσκεψης στην Ελλάδα, «η έλλειψη αποτελεσματικού μηχανισμού καταγγελιών, ανεξάρτητης διερεύνησης και παρακολούθησης, δημιουργεί ένα περιβάλλον αδυναμίας αντίδρασης για τα θύματα σωματικής βίας²⁹».

Στην απαντητική επιστολή προς την ΕΕΔΑ σχετικά με τη διερεύνηση του ρατσιστικού κινήτρου³⁰, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και η ΕΛΑΣ αναφέρουν ότι «από τις διενεργηθείσες διοικητικές εξετάσεις, μετά από την έκδοση της 4803/22/210- και από 26-6-2006 εγκυκλίου δ/γής, που αφορούν αντιδεοντολογική συμπεριφορά αστυνομικών σε βάρος μεταναστών ή άλλων ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, δεν έχει βεβαιωθεί περιστατικό με ρατσιστικό κίνητρο». Η στάση της ηγεσίας της ΕΛΑΣ είναι καθοριστική για την στάση των αστυνομικών. Όταν η ηγεσία επιδεικνύει όντως μηδενική ανοχή έναντι των περιστατικών βίας και επιδιώκει την ουσιαστική ενημέρωση των υπηρεσιών για τις συστάσεις διεθνών οργάνων, παρατηρείται ότι μειώνονται τα περιστατικά με δράστη αστυνομικό³¹.

B. Υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου

Η διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου δεν πρέπει να επαφίεται στη βούληση των αστυνομικών οργάνων, αλλά να αποτελεί υποχρέωση και μέρος της βασικής εκπαίδευσης των αστυνομικών. Οι αστυνομικοί και τα ανακριτικά όργανα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν στην καθιερωμένη διαδικασία τις ενέργειες που θα βοηθήσουν να θεμελιωθεί το ρατσιστικό κίνητρο.

Το 2006 εκδόθηκε εγκύκλιος διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας με θέμα: «Η αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της μισαλλοδοξίας και της μη

²⁹ A/HRC/16/52/Add.4, Report submitted by the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak - Mission to Greece (4.3.2011).

³⁰ Αριθ. Πρωτ. : 7100/18/19-α' (25.2.2011).

³¹ Ο διευθυντής του ινστιτούτου i-Red, κ. Μ. Παύλου, θεωρεί ότι όντως λειτουργήσε θετικά η εξέταση κατά αστυνομικού με ερώτημα απόταξης λόγω ρατσιστικής βίας και η διαβίβαση σε όλες τις υπηρεσίες υπό τη μορφή εντολής των Γενικών αρχών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Ανάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (C.P.T.) του Συμβουλίου της Ευρώπης, ώστε να μην έχει καταγραφεί περιστατικό κατά το πρώτο εξάμηνο 2010.

ανεκτικότητα, κατά την αστυνομική δράση³²». Η εγκύκλιος αυτή προσδιόρισε τις περιπτώσεις στις οποίες διερευνάται υποχρεωτικά το ρατσιστικό κίνητρο: α) όταν το ομολογούν οι φερόμενοι ως δράστες, β) όταν το επικαλούνται οι παθόντες και οι μάρτυρες ενός εγκλήματος, γ) όταν υπάρχουν ενδείξεις με βάση στοιχεία αποδεκτά από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, δ) όταν οι φερόμενοι ως δράστες και τα θύματα του εγκλήματος αυτοπροσδιορίζονται ή ανήκουν σε διαφορετικές φυλετικές, θρησκευτικές και κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, καθιερώθηκε υποχρέωση των Αξιωματικών για διερεύνηση τυχόν ρατσιστικού κινήτρου στα πλαίσια της πειθαρχικής διερεύνησης υποθέσεων που αφορούν αντιδεοντολογική συμπεριφορά αστυνομικών σε βάρος ατόμων, που ανήκουν σε ευάλωτες εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές ομάδες ή είναι αλλοδαποί. Στην περίπτωση αυτή στα πορίσματα των διοικητικών εξετάσεων και ερευνών θα πρέπει να μνημονεύεται αν διερευνήθηκε η ύπαρξη τυχόν ρατσιστικού κινήτρου στη συμπεριφορά των ελεγχόμενων αστυνομικών.

Σύμφωνα με τη σχετική *Σύσταση γενικής πολιτικής της ECRI αριθ. 11*, ρατσιστικό περιστατικό πρέπει να θεωρείται «οποιοδήποτε γίνεται αντιληπτό ως ρατσιστικό από το θύμα ή οποιαδήποτε άλλο άτομο³³». Οι περιπτώσεις που ορίζονται στην εγκύκλιο ως δεσμευτικές είναι επομένως ικανοποιητικές. Ωστόσο για την ενίσχυση του κανονιστικού τους χαρακτήρα και την αντίληψή τους ως υποχρεωτικών από τους αστυνομικούς θα ήταν σκόπιμο να εισαχθούν στον Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού.

Περιπτώσεις, όπου εμπλέκονται άνθρωποι που συνεργάζονται με ΜΚΟ και κοινότητες, στις οποίες καταγγέλλεται έλλειψη συντονισμού και μεγάλη καθυστέρηση στη διερεύνηση της υπόθεσης, είναι απαράδεκτες και εκθέτουν την αστυνομία.

- *Προτείνεται η ενσωμάτωση των κριτηρίων διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου της εγκυκλίου 7100/4/3 (24.5.2006) στον Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού.*
- *Προτείνεται η εισαγωγή ερώτησης σχετικά με την ύπαρξη ρατσιστικού κινήτρου.*
- *Προτείνεται να προβλεφθεί ειδική διαδικασία στο πλαίσιο των εσωτερικών υποθέσεων για την εξέταση ρατσιστικών περιστατικών από την αστυνομία.*

³² Εγκύκλιος 7100/4/3 (24.5.2006).

³³ ECRI, Σύσταση γενικής πολιτικής της ECRI αριθ. 11, *Combating racism and racial discrimination in policing* (29.6.2007).

Γ. Υποχρέωση καταγραφής ρατσιστικών περιστατικών

Η καταγραφή των ρατσιστικών περιστατικών από την αστυνομία, ανεξαρτήτως αν τελικά ασκείται δίωξη για αυτά, λειτουργεί θετικά σε πολλά επίπεδα. Ο αστυνομικός κατανοεί και εξοικειώνεται με τέτοιου τύπου εγκλήματα, όταν είναι υποχρεωμένος να απαντήσει σε σχετικές ερωτήσεις προκειμένου να καταγράψει το περιστατικό. Η αναφορά του περιστατικού διαφέρει σημαντικά, καθώς ο αστυνομικός εκθέτει τα συμβάντα, χωρίς να μπορεί να αποφύγει την υποκειμενικότητα της έκθεσης. Αν ο αστυνομικός γνωρίζει ότι έχει την υποχρέωση να καταγράψει τα ρατσιστικά περιστατικά σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες, θα αποκτήσει την συνήθεια να τα αντιμετωπίζει όπως επιβάλλουν οι κανόνες.

Επιπλέον, είναι σημαντικό για την γενική πολιτική διαχείρισης των ρατσιστικών εγκλημάτων να γνωρίζει η πολιτεία πόσα από τα καταγεγραμμένα περιστατικά καταλήγουν να χαρακτηριστούν ρατσιστικά εγκλήματα από τις εισαγγελικές αρχές. Ο συσχετισμός των στοιχείων αυτών μπορεί να φανερώσει κενά στο κανονιστικό πλαίσιο ή στην πρακτική των αστυνομικών οργάνων ή των εισαγγελικών αρχών, καθώς και να συμβάλλει στην παρακολούθηση της εγκληματικότητας.

➤ *Προτείνεται η υποχρεωτική καταγραφή των ρατσιστικών περιστατικών από την αστυνομία βάσει ειδικής φόρμας, η οποία θα περιλαμβάνει στοιχεία για τους εμπλεκόμενους και τη φύση του περιστατικού.*

➤ *Προτείνεται η ανάθεση σε ένα συγκεκριμένο άτομο σε κάθε αστυνομικό τμήμα της φροντίδας του αρχείου και της επικοινωνίας με όλους τους αρμόδιους φορείς.*

Δ. Υποστήριξη θυμάτων και μαρτύρων – συνεργασία με ΜΚΟ

Η υποστήριξη των θυμάτων και των μαρτύρων από την αστυνομία θα μπορούσε να ανατρέψει εξ ολοκλήρου την απροθυμία των θυμάτων και των μαρτύρων να καταγγείλουν το περιστατικό. Είναι γνωστό ότι τα αστυνομικά τμήματα υποστελεχώνονται και ότι δεν διαθέτουν ψυχολογικές υπηρεσίες. Η συνεργασία με ΜΚΟ, έστω σε ένα αρχικό στάδιο, για την παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, όμως, θα δημιουργούσε στο θύμα την απαραίτητη εμπιστοσύνη ώστε να καταγγείλει το έγκλημα.

Ελλείπει πάντως της δυνατότητας συνεργασίας με ειδικούς ψυχολόγους, οι αστυνομικοί πρέπει να εκπαιδευτούν ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν το φόβο και τη δυσπιστία θυμάτων και μαρτύρων.

- *Προτείνεται η συνεργασία της αστυνομίας με ΜΚΟ για την ψυχολογική υποστήριξη θυμάτων και μαρτύρων ρατσιστικών περιστατικών, καθώς και η εκπαίδευσή τους, ώστε να ανταποκρίνονται στην ανάγκη ενθάρρυνσης των προσώπων αυτών.*

Η αστυνομία οφείλει να επιδιώξει την σταθερή συνεργασία με ειδικούς φορείς, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και ΜΚΟ, οι οποίες είτε λόγω σκοπού, έρχονται σε επαφή με θύματα, όπως αυτές που παρέχουν πρωτοβάθμια ιατρική περίθαλψη, είτε λόγω ειδικής δράσης, όπως αυτές κατά των διακρίσεων, γνωρίζουν σε βάθος τις ευάλωτες ομάδες³⁴. Η αστυνομία οφείλει επίσης να αναπτύξει τέτοιες συμμαχίες με τις κοινότητες των μεταναστών και των προσφύγων, οι οποίες έχουν αποδείξει την αντιπροσωπευτικότητά τους και την εγγύτητα στις ευάλωτες ομάδες.

- *Προτείνεται η σταθερή συνεργασία με ειδικούς φορείς, ΜΚΟ και κοινότητες, οι οποίες έρχονται σε επαφή με τα θύματα.*

Ε. Εκπαίδευση των αστυνομικών και σύσταση ειδικής ομάδας

Το ζήτημα της εκπαίδευσης των αστυνομικών έχει απασχολήσει επανειλημμένα την ΕΕΔΑ και άλλους φορείς. Η εισαγωγή της προβληματικής του ρατσιστικού εγκλήματος και οι μέθοδοι αντιμετώπισης στην γενική εκπαίδευση των αστυνομικών, θα βοηθούσε αναντίρρητα να αντιληφθούν ότι αποδίδεται σημασία στην καταπολέμησή του.

- *Προτείνεται η καθιέρωση ειδικών οδηγιών επί των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθεί ο αστυνομικός στα επιμέρους στάδια της διαδικασίας διερεύνησης του εγκλήματος.*

Θεωρώντας ωστόσο ότι χρειάζεται εξειδικευμένη εκπαίδευση, ιδίως σε περιπτώσεις μεγάλης έντασης, η ΕΕΔΑ υιοθετεί την πρόταση για τη δημιουργία ειδικής ομάδας. Η

³⁴ Το ζήτημα της ρατσιστικής βίας έχει απασχολήσει και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, καθώς οι αιτούντες άσυλο και οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες αποτελούν σταθερά πιθανά θύματα. Βλ. UNCHR, *Combating racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance through a strategic approach*, 2009.

ειδική ομάδα θα μπορούσε να δράσει πιλοτικά στις περιοχές του κέντρου και της περιφέρειας όπου εντοπίζεται η μεγαλύτερη ένταση³⁵. Η επιλογή των ανθρώπων που θα συμμετέχουν στις ειδικές ομάδες αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας πρέπει να γίνει με αυστηρότητα ώστε να συμπεριληφθούν άτομα, τα οποία αντιλαμβάνονται τον επαγγελματισμό που απαιτείται.

- *Προτείνεται η δημιουργία ειδικής ομάδας αστυνομικών κατά της ρατσιστικής βίας, για να δραστηριοποιηθεί στις πλέον ευάλωτες περιοχές.*
- *Προτείνεται να εκπονηθεί ειδικό επιχειρησιακό σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης σε στενή συνεργασία με τους αστυνομικούς διευθυντές των περιοχών αυτών, οι οποίοι σε τακτά χρονικά διαστήματα θα λογοδοτούν στην πολιτική ηγεσία.*
- *Προτείνεται η δημιουργία ενός θεσμού διαμεσολάβησης με τη συμμετοχή κατοίκων, ΜΚΟ και εκπροσώπων των δήμων και της αστυνομίας.*

III. Η καταγραφή των ρατσιστικών εγκλημάτων

A. Επίσημοι και ανεπίσημοι φορείς καταγραφής

Ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση μιας αποτελεσματικής πολιτικής κατά της ρατσιστικής βίας είναι σχεδόν αδύνατοι χωρίς τη δημιουργία και τη συστηματική τήρηση ενός συστήματος συλλογής στοιχείων. Στα κράτη με ελλιπή συστήματα, θεωρείται βέβαιο ότι τα περιστατικά που γίνονται γνωστά είναι λιγότερα από αυτά που συμβαίνουν στην πραγματικότητα.

Ο ΟΑΣΕ και το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην προσπάθειά τους να εντείνουν την καταπολέμηση των ρατσιστικών εγκλημάτων, προετοιμάζουν μια ετήσια έκθεση, στην οποία δημοσιεύονται στοιχεία, όπως τα έχουν συλλέξει τα κράτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην έκθεση του 2009 καταγράφονται μόνο δύο υποθέσεις από την αστυνομία, δύο υποθέσεις στις οποίες ασκήθηκε ποινική δίωξη και καμία καταδίκη³⁶. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης είναι αρμόδιο για την συλλογή των

³⁵ EUMC, *Policing Racist Crime and Violence: A Comparative Analysis*, 2005, σελ. 47.

³⁶ OSCE, *HATE CRIMES IN THE OSCE REGION – INCIDENTS AND RESPONSES*, ANNUAL REPORT FOR 2009, σελ. 104. Τα πρώτα στοιχεία εμφανίζονται το 2008 για την Ελλάδα (1 υπόθεση για το έτος 2008).

στοιχείων και όπως προκύπτει από τον εν λόγω πίνακα, καταγράφονται όσες υποθέσεις φθάνουν στην εισαγγελία και χαρακτηρίζονται ως ρατσιστικές.

Στην Ελλάδα, όμως, υπάρχει μεγάλη διάσταση μεταξύ των ανεπίσημων συστημάτων καταγραφής, δηλαδή τις ΜΚΟ που με δική τους πρωτοβουλία καταγράφουν τα ρατσιστικά περιστατικά και τα δημοσιεύματα του Τύπου. Όπως ανέφεραν οι ΜΚΟ που συμμετείχαν στη διαβούλευση με την ΕΕΔΑ, τα θύματα, κυρίως πλέον ασιατικής καταγωγής ή/και μουσουλμάνοι, καταφεύγουν σε αυτές για την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, αλλά δεν καταγγέλλουν το περιστατικό στην αστυνομία³⁷. Για το έτος 2010, η ΜΚΟ PRAKSIS περιέθαλψε 206 άτομα με κακώσεις³⁸.

Είναι, επομένως, προφανές ότι η καταγραφή στοιχείων βάσει της άσκησης ποινικής δίωξης δεν αποτυπώνει το εύρος του φαινομένου. Η συλλογή στοιχείων συνιστά ακόμα ένα πεδίο, στο οποίο η πολιτεία πρέπει να αναπτύξει συνεργασία με τις ΜΚΟ και όσους συλλέγουν αξιόπιστα στοιχεία. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να αναπτυχτεί ένα σοβαρό και αξιόπιστο μοντέλο συλλογής και επεξεργασίας στοιχείων, το οποίο μπορεί να αναλάβει το Υπουργείο Δικαιοσύνης, όπως και σήμερα, ως κεντρικός κρατικός φορέας. Διευκρινίζεται ότι αυτό το σύστημα καταγραφής θα διαφέρει από εκείνο της αστυνομίας. Εκτός των ΜΚΟ, σύνδεση του συστήματος καταγραφής πρέπει να γίνει με τα νοσοκομεία και τους ιατρικούς συλλόγους, προκειμένου να καταγράφονται περιστατικά που περιθάλπονται και εμφανίζουν στοιχεία ρατσιστικής βίας. Αυτό βεβαίως προϋποθέτει την ενημέρωση των ιατρών και των κοινωνικών υπηρεσιών των νοσοκομείων.

- *Προτείνεται η δημιουργία ενός ενιαίου ειδικού συστήματος καταγραφής ρατσιστικών εγκλημάτων, το οποίο θα διαχειρίζεται το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Το σύστημα αυτό θα συνδέει τα στοιχεία των ΜΚΟ, των νοσοκομείων και άλλων κατάλληλων φορέων.*

B. Χαρακτηριστικά του συστήματος καταγραφής στοιχείων

Η τυποποίηση των στοιχείων που θα καταγράφονται σε ένα ενιαίο σύστημα είναι το πρώτο βήμα προς την αποτελεσματική παρακολούθηση της εξέλιξης της ρατσιστικής βίας. Τα αποσπασματικά στοιχεία που αναφέρουν ένα αριθμό χωρίς περαιτέρω ανάλυση

³⁷ Βλ. το σύστημα καταγραφής που έχει αναπτύξει το ινστιτούτο i-Red στην ιστοσελίδα του. Επίσης, οι Γιατροί του Κόσμου καταγγέλλουν ότι δέχονται μεγάλο ποσοστό τραυματισμένων ανθρώπων.

³⁸ 45 από το Αφγανιστάν, 59 από το Μπαγκλαντές, 11 από τη Νιγηρία, 14 από την Ερυθραία, 34 από τη Σομαλία, 6 από την Αιθιοπία, 6 από το Ιράν, 7 από το Πακιστάν, 24 από άλλες χώρες.

δεν αξιοποιούνται επιτυχώς. Όπως τονίζεται στην έρευνα της ΕΕ για τη ρατσιστική βία, στα κράτη μέλη που διαθέτουν άρτιους μηχανισμούς δεδομένων, συνήθως λαμβάνονται προοδευτικές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση του προβλήματος και για τη συνδρομή προς τα θύματα³⁹.

Στην Ελλάδα, πολλά θύματα είναι αλλοδαποί παράτυπα εισερχόμενοι και διαμένοντες και γι' αυτό το λόγο δεν καταφεύγουν στις αρχές, για να καταγγείλουν τη βία. Αυτή η πραγματικότητα έχει δύο επιπτώσεις σημαντικές: την έλλειψη στοιχείων, όπως ήδη αναφέρθηκε και την ισοπεδωτική αντιμετώπιση όλων των αλλοδαπών ενδεχομένως και από τις αρχές. Οι αιτίες έξαρσης του φαινομένου πρέπει ασφαλώς να μελετηθούν, αλλά η διαπίστωση ότι ενώ αυξάνονται οι επιθέσεις με ρατσιστικό κίνητρο, ο χαμηλός αριθμός καταγγελιών και καταγραφών, δεν μπορεί παρά να συνδέεται και με την αξιοπιστία του συστήματος καταγραφής.

- *Προτείνεται το σύστημα καταγραφής να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα στοιχεία, υπό την προϋπόθεση να διαφυλάσσεται η ανωνυμία του θύματος:*
 - α) εθνική προέλευση, φύλο, ηλικία θύματος και δράστη*
 - β) θρησκεία θύματος και δράστη*
 - γ) τύπος εγκληματικής πράξης*
 - δ) τόπος εγκληματικής πράξης*
 - ε) εάν το θύμα έχει εμπλακεί στο παρελθόν σε περιστατικό ρατσιστικής βίας*
 - στ) εάν ο δράστης έχει εμπλακεί στο παρελθόν σε περιστατικό ρατσιστικής βίας*

IV. Επιγραμματική αποτύπωση των προτάσεων της ΕΕΔΑ

Νομοθεσία και δικαιοσύνη

- *Στη νομοθεσία πρέπει να αποφεύγονται οι αόριστες έννοιες.*
- *Τα δικαστήρια πρέπει να εξετάζουν τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το κίνητρο.*

³⁹ EUMC, *ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΕ 15 ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΕ*, Συγκριτική επισκόπηση των συμπερασμάτων των Εκθέσεων των Εθνικών Φορέων Συνεργασίας του RAXEN 2001-2004, Συνοπτική έκθεση, 2005, σελ. 18.

- Τα δικαστήρια πρέπει να αιτιολογούν την εφαρμογή ή τη μη εφαρμογή της επιβαρυντικής περίπτωσης του άρθρου 79 παρ. 3 ΠΚ σχετικά με το ρατσιστικό κίνητρο.
- Προτείνεται η εισαγωγή ειδικού σεμιναρίου στην Εθνική Σχολή Δικαστών για την αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος κατά την αρχική κατάρτιση, καθώς και στο πλαίσιο της διαρκούς επιμόρφωσης των δικαστών.
- Προτείνεται η αναθεώρηση του συστήματος νομικής βοήθειας στα θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη.

Αστυνομία

- Προτείνεται η ενσωμάτωση των κριτηρίων διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου της εγκυκλίου 7100/4/3 (24.5.2006) στον Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού.
- Προτείνεται η εισαγωγή ερώτησης σχετικά με την ύπαρξη ρατσιστικού κινήτρου.
- Προτείνεται να προβλεφθεί ειδική διαδικασία στο πλαίσιο των εσωτερικών υποθέσεων για την εξέταση ρατσιστικών περιστατικών από την αστυνομία.
- Προτείνεται η υποχρεωτική καταγραφή των ρατσιστικών περιστατικών από την αστυνομία βάσει ειδικής φόρμας, η οποία θα περιλαμβάνει στοιχεία για τους εμπλεκόμενους και τη φύση του περιστατικού.
- Προτείνεται η ανάθεση σε ένα συγκεκριμένο άτομο σε κάθε αστυνομικό τμήμα της φροντίδας του αρχείου και της επικοινωνίας με όλους τους αρμόδιους φορείς.
- Προτείνεται η συνεργασία της αστυνομίας με ΜΚΟ για την ψυχολογική υποστήριξη θυμάτων και μαρτύρων ρατσιστικών περιστατικών, καθώς και η εκπαίδευσή τους, ώστε να ανταποκρίνονται στην ανάγκη ενθάρρυνσης των προσώπων αυτών.
- Προτείνεται η σταθερή συνεργασία με ΜΚΟ και κοινότητες, οι οποίες έρχονται σε επαφή με τα θύματα.
- Προτείνεται η καθιέρωση ειδικών οδηγιών επί των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθεί ο αστυνομικός στα επιμέρους στάδια της διαδικασίας διερεύνησης ρατσιστικού εγκλήματος.
- Προτείνεται η δημιουργία ειδικής ομάδας αστυνομικών κατά της ρατσιστικής βίας, για να δραστηριοποιηθεί στις πλέον ευάλωτες περιοχές.

- Προτείνεται να εκπονηθεί ειδικό επιχειρησιακό σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης σε στενή συνεργασία με τους αστυνομικούς διευθυντές των περιοχών αυτών, οι οποίοι θα λογοδοτούν στην πολιτική ηγεσία.
- Προτείνεται η δημιουργία ενός θεσμού διαμεσολάβησης με τη συμμετοχή κατοίκων, ΜΚΟ και εκπροσώπων των δήμων και της αστυνομίας.

Καταγραφή των ρατσιστικών εγκλημάτων

- Προτείνεται η δημιουργία ενός ενιαίου ειδικού συστήματος καταγραφής ρατσιστικών εγκλημάτων, το οποίο θα διαχειρίζεται το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Το σύστημα αυτό θα συνδέει τα στοιχεία των ΜΚΟ, των νοσοκομείων και άλλων κατάλληλων φορέων.
- Προτείνεται το σύστημα καταγραφής να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα στοιχεία, υπό την προϋπόθεση να διαφυλάσσεται η ανωνυμία του θύματος:
 - α) εθνική προέλευση, φύλο, ηλικία θύματος και δράστη
 - β) θρησκεία θύματος και δράστη
 - γ) τύπος εγκληματικής πράξης
 - δ) τόπος εγκληματικής πράξης
 - ε) εάν το θύμα έχει εμπλακεί στο παρελθόν σε περιστατικό ρατσιστικής βίας
 - στ) εάν ο δράστης έχει εμπλακεί στο παρελθόν σε περιστατικό ρατσιστικής βίας

Αθήνα, 19 Μαΐου 2011